

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

_____ / Студеняк І.П./

«_____» _____ 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДОКТРИНА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Галузь знань «Право», освітній ступінь «Доктор філософії»

юридичний факультет

Ужгород – 2019 рік

Робоча програма «Доктрина сімейного права» для аспірантів із спеціальності «Право», 2019. 17 с.

Розробники: д.ю.н., професор Булеца Сіббіла Богданівна
к.ю.н., доцент Менджул Марія Василівна

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри цивільного права та процесу

Протокол № 1 від "30" серпня 2019 року

Завідувач кафедри _____ Булеца С.Б. "____" _____ 2019 року
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією вищого навчального закладу за напрямом підготовки
(спеціальністю) _____ 9.081- «Право» _____
(шифр, назва)

Протокол від "30" серпня 2019 року № 1

"____" _____ - _____ 2019 року Голова _____ Булеца С.Б.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3 (ESTS)	Галузь знань 08. Право	Нормативна (за вибором)	
Модулів – 2		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: _____наукова стаття____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		1-й	1-й
		Лекції	
		15 год.	10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Доктор філософії	Практичні, семінарські	
		15 год.	8 год.
		Лабораторні	
		- год.	-год.
		Самостійна робота	
		60 год.	162 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 60

для заочної форми навчання – 162

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є: опанування аспірантами методології наукових досліджень в сфері сімейного права, формування системи знань з доктрини сімейного права України; акцентування уваги аспірантів на складних теоретичних та практичних проблемах сімейних правовідносин; на основі конкретно-предметного матеріалу сприяти виробленню навиків аналітичного мислення у аспірантів.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Доктрина сімейного права України» є: поглиблене вивчення аспірантами проблем науки сімейного права, аналіз актів сімейного законодавства України, міжнародних договорів, актів вищих судових інстанцій, монографічної та наукової літератури, вирішення аналітичних завдань відповідно до програми курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми аспіранти повинні:

знати:

- основні положення сімейно-правової доктрини з питань укладення та припинення шлюбу, виникнення та припинення правовідносин між батьками та дітьми, особистих немайнових та майнових правовідносин між членами сім'ї та родичами, договірного регулювання сімейних відносин, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- положення актів сімейного законодавства України та міжнародних договорів щодо правового регулювання правовідносин між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами;
- підходи судової практики щодо тлумачення і застосування законодавства України, що регулює сімейні правовідносини;
- міжнародно-правове регулювання сімейних відносин.

вміти :

- використовувати дані науки сімейного права для вирішення практичних завдань;
- правильно застосовувати та тлумачити сімейне законодавство;
- застосовувати міжнародно-правові акти, що регулюють сімейні відносини;
- складати акти застосування норм права, процесуальні документи;
- критично аналізувати норми сімейного законодавства, виявляти колізії, формувати способи їх усунення.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Загальна характеристика доктрини сімейного права

Тема 1. Поняття та значення доктрини сімейного права.

1. Поняття доктрини приватного права.
2. Місце доктрини сімейного права в доктрині приватного права.
3. Методологія наукових досліджень в сфері сімейного права.
4. Значення принципів сімейного права.

Тема 2. Формування доктрини сімейного права.

1. Перші наукові праці щодо розуміння значення сім'ї та шлюбу.
2. Історія правових вчень в сфері сімейного права в дореволюційний період.
3. Історичний розвиток науки сімейного права в XX ст.
4. Розвиток науки сімейного права в незалежній Україні.

Тема 3. Проблема визначення джерел сімейного права.

1. Поняття та види джерел сімейного права України: окремі проблеми.
2. Місце Цивільного кодексу України в системі сімейного законодавства.
3. Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства.
4. Рішення ЄСПЛ як джерело сімейного права.
5. Звичай як джерело сімейного права в Україні.
6. Аналогія права та аналогія закону.

МОДУЛЬ 2.

Змістовний модуль 1. Правовідносини подружжя: проблеми теорії та практики

Тема 4. Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.

1. Поняття шлюбу та його правова природа.
2. Право на шлюб. Умови та порядок укладення шлюбу за законодавством України та країн ЄС.

3. Умови та порядок укладення шлюбу в мусульманській доктрині сімейного права.
4. Умови та порядок укладення шлюбу у Великобританії та США.

Тема 5. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.

1. Загальна характеристика та гарантії особистих немайнових прав подружжя.
2. Новітня концепція розуміння особистих немайнових прав подружжя.
3. Майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права.
4. Судова практика захисту особистих немайнових прав подружжя.
5. Узагальнення судової практики розгляду майнових спорів між подружжям.
6. Захист особистих немайнових та майнових прав подружжя в Європейському суді з прав людини.

Тема 6. Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики

1. Поняття недійсності шлюбу: наукові підходи.
2. Підстави і порядок визнання шлюбів недійсними: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
3. Правові наслідки недійсності шлюбу.
4. Визнання шлюбу неукладеним.

Тема 7. Припинення шлюбу.

1. Поняття та підстави припинення шлюбу: теоретико-правовий аналіз
2. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
3. Правові наслідки розірвання шлюбу.
5. Режим окремого проживання подружжя: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
4. Розірвання шлюбу в країнах мусульманського права.

Змістовий модуль 2. Правовідносини батьків і дітей, інших членів сім'ї та родичів

Тема 8. Проблеми визначення походження дітей.

1. Загальні підстави виникнення прав і обов'язків батьків і дітей.
2. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою в Україні та ЄС
3. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою в Україні та ЄС
4. Оспорювання батьківства, материнства: аналіз судової практики.

Тема 9. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.

1. Поняття та види особистих немайнових прав та обов'язків батьків та дітей. Наукові підходи до класифікації.
2. Правовідносини батьків та дітей з приводу майна.
3. Обов'язок батьків утримувати дитину (аналіз судової практики). Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання.
4. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання (аналіз судової практики)
5. Аліментні правовідносини батьків та дітей.
6. Позбавлення батьківських прав (підстави, порядок та правові наслідки): проблеми теорії та практики.

Тема 10. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів

1. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів: проблеми теорії та практики.
2. Майнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів: проблеми теорії та практики.
3. Договірне регулювання відносин між іншими членами сім'ї та родичами.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Загальна характеристика доктрини сімейного права												
Тема 1. Поняття та значення доктрини сімейного права.		2	2			5		1	-			15
Тема 2. Формування доктрини сімейного права.		1	1			5		1	1			15
Тема 3. Проблема визначення джерел сімейного права.		2	2			5		1	-			12
Разом за модулем 1		5	5			15		3	1			42
Модуль 2												
Змістовий модуль 1. Правовідносини подружжя: проблеми теорії та практики												
Тема 4. Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.		1	1			7		1	1			20
Тема 5. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.		2	2			8		1	1			20
Тема 6. Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики		2	2			7		1	1			20
Тема 7. Припинення шлюбу.		2	2			8		1	1			20
Разом за змістовим модулем 1		7	7			30		4	4			80
Змістовий модуль 2. Правовідносини батьків і дітей, інших членів сім'ї та родичів												
Тема 8. Проблеми визначення		1	1			5		1	1			12

походження дітей.												
Тема 9. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.		1	1			5		1	1			14
Тема 10. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів		1	1			5		1	1			14
Разом за змістовим модулем 2		3	3			15		3	3			40
Усього		15	15	-	-	60		10	8	-	-	162

1. Теми практичних, семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття та значення доктрини сімейного права.	2
2	Формування доктрини сімейного права.	1
3	Проблема визначення джерел сімейного права.	2
4	Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.	1
5	Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.	2
6	Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики	2
7	Припинення шлюбу.	2
8	Проблеми визначення походження дітей.	1
9	Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.	1
10	Правовідносини інших членів сім'ї та родичів	1
	Усього	15

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-
2	-	-
...	-	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття та значення доктрини сімейного права.	15
2	Формування доктрини сімейного права.	15
3	Проблема визначення джерел сімейного права.	12
4	Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.	20
5	Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.	20
6	Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики	20
7	Припинення шлюбу.	20

8	Проблеми визначення походження дітей.	12
9	Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.	14
10	Правовідносини інших членів сім'ї та родичів	14
	Усього	60

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання полягає у написанні аспірантами наукової статті відповідно до обраної ними тематики. При бажанні індивідуальна робота може бути виконана у формі тез доповіді на конференції, конкурсної наукової роботи, наукового звіту і т.п.

За індивідуальну роботу аспірант має можливість отримати максимально 20 балів..

10. Методи навчання

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція; наочні – демонстрація, ілюстрація, презентація.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

11. Методи контролю

Усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних письмових робіт, поточного тестування.

12. Розподіл балів

Поточне тестування та самостійна робота			Сума
Модуль 1	Модуль 2		
	ЗМ 1	ЗМ 2	
50	25	25	100

Протягом семестру аспіранти вивчають 2 модулі з дисципліни. Модулі складаються із змістових модулів. Після виконання кожного модуля (лекції, практичні заняття) здійснюється поточний контроль у вигляді письмової роботи.

Аспірант, який в результаті підсумкового оцінювання за модулем отримав менше 60 балів зобов'язаний складати екзамен з дисципліни.

13. Методичне забезпечення

1. Конспект опорних лекцій всіх тем курсу.
2. Варіанти завдань для самостійної роботи.
3. Варіанти модульних контрольних робіт (тести).
4. Варіанти теоретичних питань для самостійного вивчення.

5. Тематика наукових робіт з курсу
6. Теоретичні питання для екзамену.

14. Рекомендована література

I. НОРМАТИВНІ АКТИ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 294к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. Організація Об'єднаних Націй. *Офіційний Вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. Організація Об'єднаних Націй. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. Ст. 205.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 12.06.2019).
5. Конвенція про правову допомогу і відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993 р. Співдружність Незалежних Держав. *Офіційний вісник України*. 2005. № 44. Ст. 2824.
6. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20.06.1956 р. Організація Об'єднаних Націй. *Офіційний вісник України*. 2010. № 45. Ст. 1496.
7. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 02.10.1973 р. Організація Об'єднаних Націй. *Офіційний вісник України*. 2010. № 45. Ст. 1496.
8. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 р. Гаазька конференція з міжнародного приватного права. *Офіційний вісник України*. 2006. № 40. Ст. 2659.
9. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р. Рада Європи. *Офіційний вісник України*. 2007. № 91. Ст. 3355.
10. Конвенція про контакт з дітьми від 15.05.2003 р. ETS N 192. Рада Європи. *Офіційний вісник України*. 2007. № 91. Ст. 2723.
11. Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20.05.1980 р. Рада Європи. *Офіційний вісник України*. 2008. № 24. Ст. 724.
12. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.
15. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
16. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
17. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
18. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI. *Голос України*. 2010. № 137.
19. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.
20. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.

21. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147.
22. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 26. Ст. 354.
23. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
24. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
25. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») від 03.06.1999 р. 5-рп/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 24. Ст. 1122.
26. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини 1 статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 50. Ст. 3288.
27. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) від 03.02.2009 р. N 3-рп/2009. *Офіційний вісник України*. 2009. № 11. Ст. 341.
28. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1740. *Офіційний вісник України*. 2002. № 47. Ст. 2128.
29. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власне імені, по батькові) фізичної особи: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 р. № 915 // *Офіційний вісник України*. 2007. № 52. Ст. 2115.
30. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 564. *Офіційний вісник України*. 2002. № 18. Ст. 925.
31. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 565. *Офіційний вісник України*. 2002. № 18. Ст. 926.
32. Про затвердження Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866. *Офіційний вісник України*. 2008. № 76. Ст. 2561.
33. Про затвердження Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866. *Офіційний вісник України*. 2008. № 76. Ст. 2561.
34. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905. *Офіційний вісник України*. 2008. № 79. Ст. 2660.
35. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2007 року N 1064 // *Офіційний Вісник України*. – 2007. – N 65. – Ст. 2516.
36. Про затвердження Переліку захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.08.2008 року N 479 // *Офіційний Вісник України*. – 2008. – N 82. – Ст. 2784.
37. Про затвердження Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до

повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2011 р. № 973. *Офіційний вісник України*. 2012. № 19. Ст. 89.

38. Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2007 р. № 302/80/49. *Офіційний вісник України*. 2007. № 17. Ст. 685.

39. Про затвердження Типового положення про будинок дитини: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.1998 р. № 123. *Офіційний вісник України*. 1998. № 23. Ст. 866.

40. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи - інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України від 10.09.2012 р. № 995/557. *Офіційний вісник України*. 2012. № 76. Ст. 187.

41. Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ: Наказ Міністерства соціальної політики від 17.11.2011 р. № 445. *Офіційний вісник України*. 2011. № 97. Ст. 183.

42. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. *Офіційний вісник України*. 2000. № 42. Ст. 205.

43. Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: Наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 р. № 96/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 4 Т. 2. Ст. 939.

44. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 17. Ст. 66

45. Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України: Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310. *Офіційний вісник України*. 2004. № 52. Ст. 3492.

46. Про Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 12.06.2019).

47. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 р. № 1203. *Офіційний вісник України*. 2002. № 34. Ст. 1599.

48. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88. *Офіційний Вісник України*. 1999. № 26. Ст. 1252.

II. СУДОВА ПРАКТИКА:

49. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06> (дата звернення: 12.06.2019).

50. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 р. № 3. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 5. С. 7.

51. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 1. С. 5.

III. ЛІТЕРАТУРА:

52. Бобрик В.І. Правова охорона сімейного життя за Сімейним кодексом України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. С. 41-45.
53. Ворожейкин Е.М. Семейные правоотношения в СССР. М.: Юрид. лит., 1972. 336 с.
54. Глиняна К.М. Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2006. 20 с.
55. Гонгало Б.М., Крашенинников П.В. Брачный договор. Комментарий семейного и гражданского законодательства: 3-е изд., перераб. и доп. М. : Статут, 2006. 128 с.
56. Гопанчук В.С. Позбавлення батьківських прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 1991. 19 с.
57. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / пер. с франц. В. Захватаев; отв. ред. А. Довгерт. К. : Истина, 2006. 1008 с.
58. Гражданское уложение Германии / науч. редактор А. Л. Маковский и др., пер. с нем. : 2-е изд., доп. М. : Волтерс Клувер, 2006. 816 с.
59. Гузь Л.Е. Гражданско-правовая защита судом прав и интересов несовершеннолетних. Харьков: Харьков юридический, 2004. Кн. 1. 436 с.
60. Гузь Л.Є. Захист прав та інтересів дітей (правовий аспект). Х. : Фактор, 2011. 464 с.
61. Гуменюк О.І. Особисті немайнові права, що забезпечують індивідуалізацію учасників цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2011. 20 с.
62. Давидова Н.О. Особисті немайнові права : навч. посіб. для студ. ВНЗ. К. : Ін Юре, 2008. 159 с.
63. Давидова Н.О. Інститу шлюбу в американському праві. *Форум права*. 2012. № 1. 228-233.
64. Давидова Н.О. Принципи особистих немайнових прав фізичної особи. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2004. № 60-62. С. 31-33.
65. Дворецкий В.Р. Всё о брачном договоре. М. : ГроссМедиа : РОСБУХ, 2008. 96 с.
66. Дзиба Р.А. Равноправие супругов – основной принцип советского семейного права. Казань, изд-во Казан. ун-та, 1972. 84 с.
67. Дзера І.О. Сімейне право України: підруч. / за ред. В. С. Гопанчука. К.: Истина, 2002. 342 с.
68. Довгерт А.С. Втілення правових ідей у сфері особистого немайнового права в новий ЦК України (до п'ятої річниці ЦК України). *Приватне право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. С. 11-
69. Дронова Ю.А. Что нужно знать о суррогатном материнстве. М. : Издательский дом «Городец», 2007. 112 с.
70. Д'ячкова Н.А. Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2006. 21 с.
71. Дякович М.М. Сімейне право : навч. посіб. К. : Правова єдність, 2009. 512 с.
72. Ершова Н.М. Опекa, попечительство, усыновление. Москва, 1984. 109 с.
73. Індиченко С.П. Зміст та підстави виникнення батьківських прав. *Міжвідомчий науковий збірник: Проблеми правознавства*. 1972. Вип. 22. С. 77-80.
74. Ильина О.Ю. Интересы ребенка в семейном праве Российской Федерации. М. : Издательский Дом «Городец», 2006. 192 с.
75. Ильина О.Ю. Права отцов: де-юре и де-факто. М. : Издательский дом «Городец», 2007. 192 с.
76. Євко В.Ю. Право дитини жити та виховуватися у родині. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 2000. Спецвипуск. С. 215-218.
77. Жилинкова И. В. Брачный договор. Харьков : Ксилон, 2005. 174 с.
78. Жилинкова И. В. Право собственности супругов : монография. Харьков : Ксилон, 1997. 236 с.

79. Жилинкова І.В. Правовий режим имущества членов семьи : монографія. Харьков : Ксилон, 2000. 398 с.
80. Жилинкова І.В. Расторжение брака. Харьков : Ксилон, 2006. 88 с.
81. Жилинкова І.В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 39 с.
82. Забезпечення прав дітей в Україні. Охорона материнства та дитинства : матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 7 червня 2005 року / Верховна Рада України, Комітет з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства. К. : Парламентське вид-во, 2005. 160 с.
83. Забезпечення прав та обов'язків дітей і батьків у процесі навчання : держ. правові та нормат. док. / упоряд. С. О. Лесковець. Х. : Торсінг плюс, 2009. 367 с.
84. Захист прав дітей у цивільному судочинстві. Судові рішення : практ. посіб. / за заг. ред. В.Т. Маляренка. К. : Знання України, 2012. 199 с.
85. Казаков С.В. Алиментные отношения. М. : ГроссМедиа, 2005. 256 с.
86. Калітенко О.М. Особисті відносини подружжя та відносини подружжя стосовно їх майна : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2001. 20 с.
87. Карпенко О.І. Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2002. 20 с.
88. Кидалова А. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей: характеристика їх окремих видів. *Право України*. 2003. № 5. С. 51-56.
89. Коробцова Н.В. Систематизація законодавства у сфері особистих немайнових прав людини. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 1999. № 10. С. 56-58.
90. Кохановська О. Поняття та види особистих немайнових прав у цивільному праві України. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. № 84. С. 7-10.
91. Кохановська О. Особисті немайнові права фізичних осіб як інститут цивільного права України. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. № 85. С. 4-6.
92. Кохановська О. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи як уособлення захисту прав і основних свобод людини в сучасній Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. № 86. С. 7-10.
93. Круглова О.О. Обов'язкова вакцинація: порушення особистих немайнових прав фізичної особи. *Форум права*. 2011. № 1. С. 537-541.
94. Лісніча Т.В. Захист особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на життя, здоров'я, свободу та особисту недоторканність): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2007. 20 с.
95. Лісніча Т.В. Право на ім'я як особисте немайнове право фізичної особи. *Наше право*. 2005. № 2. С. 75-80.
96. Левківський Б.К. Особисті немайнові права та обов'язки членів сім'ї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2004. 20 с.
97. Левківський Б.К. Врегулювання немайнових правовідносин подружжя за сімейним законодавством України та Російської Федерації. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2002. № 3. С. 93-96.
98. Левковский Б.К. Правовые аспекты защиты семьи и детства в Украине. Одесса : СМІЛ, 2002. 280 с.
99. Лепех С.М. Сімейне право України : навч. посіб. Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 316 с.
100. Липець Л.В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом та договором : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2009. 20 с.
101. Липець Л.В. Особисті немайнові відносини подружжя, як можливий об'єкт шлюбного договору. *Право України*. 2009. № 1. С. 130-140.

102. Майданик Р.А. Договори про утримання подружжя та дітей. Аномалії в цивільному праві України : навч.- практ. посіб. / відп. ред. Р.А. Майданик. К. : Юстініан, 2007. 912 с.
103. Мазур О.С. Сімейне право України : навч. посіб. для дистанц. навч. К. : Університет «Україна», 2005. 116 с.
104. Малюга Л.В. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л. В. Малюга; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2004. - 22 с.
105. Малюга Л.В. Проект нового Цивільного кодексу України й особисті немайнові права в цивільному праві / Л. В. Малюга // Часопис Київського університету права. - 2002. - №3. – С.45 - 50.
106. Матвеева Н.А. Сравнительное брачное право России, Украины и Беларуси : учеб. пособ. / Н.А. Матвеева. М. : Юрлитинформ, 2008. 216 с.
107. Михеева Л.Ю. Опекa и попечительство : Теория и практика / под ред. Р.П. Мананковой. М. : Волтерс Клувер, 2004. 368 с.
108. Менджул М.В. Надання права на шлюб особам, що не досягли шлюбного віку: окремі проблеми. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 2 (14). С. 149-157.
109. Менджул М.В. До проблеми принципу рівності в правовому регулюванні сімейних відносин. *Закарпатські правові читання* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (м. Ужгород, 25- 26 квітня 2013 р.). Ужгород, 2013. С. 243-245.
110. Менджул М.В. Порядок усиновлення іноземцями дитини, яка є громадянином України: окремі проблеми. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 91-94.
111. Менджул М.В. Виконання обов'язку по утриманню інших членів сім'ї та родичів в Україні. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : матеріали X Міжнародної наукової Інтернет-конференції студентів та молодих вчених (м. Харків, 25 квітня 2014 р.). Харків, 2014. С. 217-221.
112. Менджул М.В. Порядок розірвання шлюбу з іноземними громадянами в Україні: окремі аспекти. *Закарпатські правові читання* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (м. Ужгород, 25-27 квітня 2014 р.). Ужгород, 2014. Т. 2. С. 112-117.
113. Мироненко В.П., Пилипенко С.А. Сімейне право України : підручник / заг. ред. В.П. Мироненко. К. : Правова єдність, 2008. 477 с.
114. Мироненко В.П. Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей за сімейним та цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2000. 193 с.
115. Морозова С.Є. Розвиток опіки та піклування у цивільному законодавстві. *Еволюція цивільного законодавства України : проблеми теорії і практики* : кол. монографія / за ред. Я.М. Шевченко, С.Є. Морозова. К. : Юридична думка, 2007. 340 с.
116. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины / под. ред. Ю.С. Червоного. К. : Истина, 2003. 520 с.
117. Нечаева А.М. Правонарушения в сфере личных семейных отношений / А. М. Нечаева. – М.: Наука, 1991. – 238 с.
118. Нечаева А.М. Споры о детях. М. : Юрид. лит., 1989. 160 с.
119. Нечаева А.М. Охрана интересов детей. *Социалистическая законность*. 1972. № 9. С. 35.
120. Німак М. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних правовідносин. *Вісник Львівського університету. Серія юрид.* 2009. Вип. 49. С. 130-137.
121. Новохатська Я.В. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2006. 20 с.
122. Оніщенко О.В. Сімейне право : навч. посібник. К. : НАУ-друк, 2009. 111 с.
123. Ольховик Л.А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2006. 21 с.
124. Ольховик Л.А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України : монографія. О. : Видавець Букаєв В.В., 2009. 174 с.
125. Ольховик Л.А. Право дитини на громадянство. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. праць. 2005. Вип. 27. С. 206-211.

126. Попов Г.В. Діяльність органів прокуратури у сфері захисту прав дітей : монографія. К. : Алерта, 2012. 166 с.
127. Посикалюк О.О. Особисті немайнові права фізичних осіб в романській, германській, англо-американській системах приватного права : монографія. К. : НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2011. 204 с.
128. Пука Н.В. Підходи до дослідження стану сім'ї. *Сталий розвиток економіки*. С. 57-60.
129. Пунда О.О. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування людини, у цивільному праві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. О., 2011. 39 с.
130. Пчелинцева Л.М. Семейное право России : учеб. для вузов : 5-е изд., перераб. М. : Норма, 2007. 704 с.
131. Рабинович Н.В. Личные и имущественные отношения в советской семье. Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та., 1952. 160 с.
132. Ромовська З.В. Права та обов'язки батьків і дітей. Львів : Вища школа, 1975. 147 с.
133. Ромовська З.В., Черняк Ю.В. Сімейне законодавство України : посібник. К. : Прецедент, 2006. 96 с.
134. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс : підручник: 2-ге вид., доп. К. : КНТ, 2009. 594 с.
135. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. К.: Вид. дім «Ін Юре», 2003. 532 с.
136. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України : Науково-практичний коментар: 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Правова єдність, 2009. 432 с.
137. Савченко Л.А. Особисті права та обов'язки батьків і дітей за сімейним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 1997. 27 с.
138. Самойленко В.М. Цивільне та сімейне право України : навч. посібник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. Х. : Юрsvіт, 2007. Ч. 1. 2007. 460 с.
139. Свердлов Г.М. Охрана интересов детей в советском семейном и гражданском праве. М. : Изд-во АН СССР, 1955. 160 с.
140. Свердлов Г.М. Право на воспитание и судебные споры о детях. *Советское государство и право*. 1940. № 5/6. С. 52.
141. Сімейне право : підручник / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. : 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2012. 320 с.
142. Сімейне право України : навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак. / за ред. О. В. Дзери. К. : Вентурі, 1997. 272 с.
143. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. В. І. Борисової, І.В. Жилінкової. К. : Юрінком Інтер, 2004. 263 с.
144. Сімейне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю.С. Червоного. К. : Істина, 2004. 400 с.
145. Сімейне право України у схемах : навч. посібник / В. І. Бобрик та ін. К. : Атіка, 2005. 160 с.
146. Сімейне право : нотаріат. Адвокатура. Суд: Науково-практ. посіб.: у 2 кн. з інформ. дод. на лазер. носії / за заг. ред. С.Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С.Я., 2005 . (Серія «Ваш радник»). Кн. 1., 2005. 894 с.
147. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. В.І. Борисової, І. В. Жилінкової. 3-є вид., переробл. і доповн. К. : Юрінком Інтер, 2011. 260 с.
148. Сімейне право України: підруч. / за ред. В.С. Гопанчука. К. : Істина, 2002. 304 с.
149. Сімейне право України : підручник / за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. К. : Знання, 2015. 375 с.
150. Семидеркин Н.А. Создание первого брачно-семейного кодекса: Учеб. пособие. М. : Изд-во МГУ, 1989. 96 с.
151. Стан дотримання прав дітей національних меншин в Україні: соціологічний вимір. Результати пілотного дослідження / за заг. ред. І.О. Жданова. К. : Фонд «Відкрита політика», 2009. 52 с.

152. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту). Хмельницький : Видавництво Хмельницького ун-ту управління та права, 2007. 626 с.
153. Стефанчук Р.О., Стефанчук М.О. Право на ім'я фізичних осіб: поняття, юридична природа та межі реалізації. *Держава і право*: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. 2002. Вип. 17. С. 204-210.
154. Стефанчук М.О. Обмеження особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування особи. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 2. С. 88-90.
155. Стефанчук Р.О. Система особистих немайнових прав фізичних осіб в сфері сімейних відносин: до питання вдосконалення. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2 (18). С. 107-111.
156. Суслowa О.І., Лазаренко О.О., Ахтирська Н.О. Захист прав жінок та дітей судовими та правоохоронними органами в Україні / за заг. ред. Хрystової Г. О. К. : Тютюкін, 2010. 335 с.
157. Тарусина Н.Н. Семейное право : учеб. пособ. Москва : Проспект, 2001. 144 с.
158. Туманова Л.В., Владимiрова И.А. Защита семейных прав в Европейском Суде по правам человека. М. : Издательский дом «Городец», 2007. 208 с.
159. Устименко Н.В. Таємниці особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2001. 20 с.
160. Ульяненко О. Шлюбний договiр у сімейному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2003. 22 с.
161. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2006. 16 с.
162. Федюк Л.В. Класифікація особистих немайнових прав у цивільному праві. *Право України*. 2005. № 6. С. 95-98.
163. Функ Я.И. Брачный договор. Имущественные отношения супругов, их участие в хозяйственных обществах и товариществах. Минск, 2003. 160 с.
164. Цивільне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. / за ред. проф. В.І. Борисової, І.В. Спасиби-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 2. 815 с.
165. Чорнооченко С.І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2000. 18 с.
166. Шимон С.І. Сімейне право : навч. посіб. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 260 с.
167. Щеренко М.В. Алименты. М. : Информцентр XXI века, 2005. 80 с.
168. Щеренко М.В. Имущественные отношения в гражданском и официальном браке. М. : Информцентр XXI века, 2005. 52 с.
169. Явор О.А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 1996. 14 с.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=index>
2. Національна бібліотека ім. В.І. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Юридична бібліотека. URL: <http://pravo.biz.ua/>
4. Союз юристів України - Всеукраїнське громадське об'єднання. URL: <http://www.lawyersunion.org.ua>
5. Верховний суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>
6. Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/index>
7. Юридичний портал. URL: <http://jurisprudence.com.ua/>
8. Правознавець. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/>
9. ЛІГА. URL: <http://liga.net/>
10. LEX - Правовой портал Украины. URL: <http://ukr-pravo.at.ua/>

11. Каталог юриста. URL: <http://lawukraine.com/>
12. Юридичний радник. URL: <http://www.yurradnik.com.ua/>
13. Юридична газета. URL: <http://yur-gazeta.com/>
14. British Library: Online Gallery. URL: <http://www.bl.uk/onlinegallery/index.html>
15. Інститут інтелектуальної власності. URL: <http://www.iipl.ukrpatent.org/>
16. The Online Books Page. URL: <http://www.onlinebooks.library.upenn.edu/>
17. Конституційний Суд України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
21. Вища рада правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/>
22. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. URL: <http://vkksu.gov.ua/>
23. Національна школа суддів України. URL: <http://nsj.gov.ua/>
24. Правові системи НаУ. URL: <http://www.nau.kiev.ua/>
25. Союз юристів України. URL: <http://www.lawyersunion.org.ua>
26. Юр-Инфо - сайт для юриста. URL: <http://www.yur-info.org.ua>
27. Ліга. URL: <http://www.liga.net>
28. Центр Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua>
29. Асоціація юридичних клінік України. URL:
<http://www.legalclinics.org.ua/forum2/index.php>
30. Научная электронная библиотека eLIBRARY. URL: <http://www.elibrary.ru/>